

AUTHENTICATION

IN ART

AiA Art News-service

de Volkskrant

Onrust in kunstwereld: Voor 10 miljoen verkochte Frans Hals is 'zeer knappe vervalsing'

Phtaloblaauw werd valse Hals fataal

'Een onbekende man', door experts toegeschreven aan Frans Hals en door Sotheby's voor bijna 10 miljoen euro verkocht, blijkt nu toch niet echt. Dat leidt tot grote onrust. Wie is deze knappe vervalser en zijn er meer werken?

Door: Michiel Kruijt 15 oktober 2016, 02:00

Toen restaurator Martin Bijl als 'broekie' bij het Rijksmuseum begon, kreeg hij vier schilderijen te zien van de hand van de in 1947 overleden meestervervalser Han van Meegeren. 'Ik dacht: hoe kan dat nou dat mensen hierin zijn getrapt,' zegt hij ruim 35 jaar later. 'Ik begreep er niets van. Maar dit is andere koek. Dit is heel erg knap.'

In de achtergrond van het portret is phtaloblaauw gevonden,
een pigment uit de 20ste eeuw

Martin Bijl, restaurator

Hij doelt op het kleine paneel dat vorige week groot nieuws werd. Het was toegeschreven aan Frans Hals (circa 1582-1666), maar zou vals zijn. Veilinghuis Sotheby's verkocht Een onbekende man aan een Amerikaanse onroerendgoedmagnaat, maar heeft na nieuw technisch onderzoek in de VS de aankoopprijs teruggestort.

Dankzij goede contacten weet Bijl - hij heeft in zijn lange carrière al ruim veertig Halsen gerestaureerd - dat de vervalsing is ontdekt met een zogeheten raman microscoop, waarvan er ook een in Amsterdam staat. 'De verflagen waren normaal, met allemaal pigmenten die uit die periode kunnen komen. Maar in de achtergrond van het portret is phtaloblaauw gevonden. Dat is een pigment uit de 20ste eeuw.'

De vervalsingszaak hangt samen met een ander schilderij dat mogelijk ook niet authentiek is: een Venus van Lucas Cranach de Oude (circa 1472-1553), dat in maart door de Franse justitie in beslag is genomen. Dit schilderij is, net als de valse Frans Hals, afkomstig van dezelfde Parijse kunsthandelaar. Ook hier gaat het om een paneel dat eerder onbekend was. Het vermoeden bestaat dat er een vervalser aan het werk is die meerdere oude meesters in de vingers heeft. Een bekende kunsthandelaar sprak van het grootste schandaal sinds Van Meegeren.

HOOG NIVEAU

Het is vrijwel onmogelijk dat een vervalser dit in zijn eentje
doet

Martin Bijl, restaurator

'Dit is erger, omdat het zo ongelooflijk knap is gedaan', stelt Bijl, die tien jaar de afdeling restauratie van het Rijksmuseum leidde. 'Deze persoon moet zo verschrikkelijk goed ingevoerd zijn in materialen.' De freelance restaurator, die alleen een hoge resolutie foto

van Een onbekende man heeft gezien, sluit niet uit dat een vakgenoot bij de vervalsing is betrokken. 'Het is vrijwel onmogelijk dat een vervalscher dit in zijn eentje doet. Daar moet zo veel kennis achter zitten. Dit is echt van een hoog niveau.'

Bijl wacht nog op de contra-expertise, maar heeft inmiddels wel de eigenaren van twee schilderijen gewaarschuwd dat ze die aan hetzelfde microscooponderzoek moeten onderwerpen. Een van die stukken is toegeschreven aan Frans Hals, meer wil hij er niet over zeggen. Is het foute boel? 'Er zijn in beide gevallen redenen om zeer voorzichtig te zijn.'

Een onbekende man werd in 2008 tijdens kijkdagen bij Christies 'ontdekt'

Veiling bij Sotheby's van Les Courses au Bois de Boulogne, een schilderij van Manet, dat 26.328.000 dollar opbracht. © ANP

De affaire rond de valse Hals is ook opmerkelijk omdat zoveel experts voor de echtheid van het werk instonden. Een onbekende man werd in 2008 tijdens kijkdagen bij Christies 'ontdekt' door Blaise Ducos, conservator Nederlandse en Vlaamse schilderijen bij het Louvre, het nationale museum in Parijs. Hij stelde dat het om een 'meesterwerk' ging dat vergelijkbaar is met late portretten van de hand van Hals in onder meer het Rijksmuseum en het Mauritshuis (versies die geen hedendaagse vervalsingen kunnen zijn omdat die al lang geleden zijn beschreven of zijn verworven).

Nadat het Louvre Een onbekende man technisch had onderzocht, wilde het museum het in 2011 kopen. Het wist evenwel de benodigde 5 miljoen euro niet bijeen te krijgen, waarna het paneel in handen kwam van de Londense kunsthandelaar Mark Weiss. Die sprak in een catalogus van het 'grootste schilderij uit mijn carrière van bijna veertig jaar'. Pieter Biesboer, de toen net gepensioneerde conservator van het Frans Hals Museum, schreef voor die catalogus een aanbeveling. 'Men kan onmiddellijk het vloeiende penseelwerk en de vrijheid van behandeling van Frans Hals herkennen, zo karakteristiek in zijn late werken.'

Niet lang daarna werd het paneel via Sotheby's voor een kleine 10 miljoen euro verkocht aan een projectontwikkelaar uit Seattle. Twee jaar later was Een onbekende man te zien op een expositie in het Seattle Art Museum. In 2014 publiceerden Louvre-conservator Ducos en Quentin Buvelot, hoofdconservator van het Mauritshuis, over het werk in het

toonaangevende kunstblad The Burlington Magazine. Laatste zin: 'Door al deze kwaliteiten is dit schilderij een erg belangrijke toevoeging aan Hals' oeuvre'.

Vermoedelijk niet dus.

WAKE UP CALL

Die man kan waanzinnig knap de penseelvoering van Frans Hals imiteren

Pieter Biesboer, conservator

Biesboer betreurt nu zijn aanbeveling. Hij bekeek het schilderij in 2008 samen met Ducos. 'De vervalsers heeft me op een fantastisch dwaalspoor gebracht. We zijn in de val gelopen doordat die man waanzinnig knap de penseelvoering van Frans Hals kan imiteren.' Biesboer tekent aan dat zijn oordeel alleen was gebaseerd op zintuiglijke waarneming en niet op technisch onderzoek. Hij heeft bovendien het schilderij gezien vóór restauratie, toen het nog vuil was. 'Dus er zijn vergoelijkende omstandigheden, praat ik mezelf aan.'

Anna Tummers, conservator oude kunst bij het Frans Hals Museum, noemt de zaak een wake up call. Ze doet samen met twee universiteiten en drie topmusea onderzoek naar de criteria voor een toeschrijving aan Hals en welke moderne technieken daarbij kunnen worden ingezet. Ze grapt dat er nu vast meer financiering kan worden gevonden voor dit project in aanbouw, dat moet uitmonden in een tentoonstelling in het Frans Hals Museum in 2020.

Tijdens de laatste grote overzichtstentoonstelling van werk van Hals in 1990 verschilden twee vooraanstaande kenners van mening over wat aan de oude meester uit Haarlem kan worden toegeschreven. Tummers: 'Ze waren het oneens over eenderde van de schilderijen. Dat is een gigantisch verschil. Sindsdien heeft niemand het meer aangedurfd om een nieuwe oeuvrecatalogus te maken.'

STANDAARDTESTS

De eigenaar is terugbetaald en moet het schilderij hebben teruggegeven aan Sotheby's

Anna Tummers, conservator

Tummers, auteur van een boek over toeschrijvingsproblematiek, vermoedt dat een vervalsing van een Rembrandt of een Vermeer eerder zou zijn opgevallen. 'Daar is veel meer onderzoek naar gedaan, zie het Rembrandt Research Project. Bij Hals is het onderzoek nog best wel fragmentarisch. Het is ook slim dat de vervalsers een kleine Hals heeft genomen, want daarover is al helemaal weinig referentiemateriaal.'

Na het schandaal rond Van Meegeren verwachtten kenners op nieuwe vervalsingen van oude meesters te stuiten, vertelt ze. 'Maar dat bleek niet het geval.' Dat er ruim een halve eeuw later wel een is opgedoken (of zelfs meerdere), maakt de zaak volgens haar

bijzonder.

Ze pleit voor standaardtests met de nieuwste technieken. 'Misschien helpt dit vervelende vervalsingschandaal ook om het onderzoek hiernaar voort te stuwten.'

Dit weekend hoopt ze Een onbekende man in New York te zien, waar ze een paar dagen voor haar werk is. 'De eigenaar is terugbetaald en moet het schilderij hebben teruggeven aan Sotheby's, dus er is een kans dat het hier in hun kantoor is. Het zou leuk zijn dat we dit schilderij op de tentoonstelling in 2020 kunnen laten zien. Maar er is zoveel geld en reputatie mee gemoeid dat ze het niet makkelijk zullen vrijgeven.' =